

УДК 32:316.72(477)

Сушко А.І., НУ «ОЮА»

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

В статті аналізуються різноманітні проблеми, пов'язані із процесами формування демократичної електоральної культури в суспільствах, які трансформуються.

Актуальність теми полягає у науково-теоретичній та суспільній необхідності дослідження форм та механізмів формування сучасної електоральної культури в умовах перехідного періоду. Стаття має на меті проаналізувати процес становлення елементів електоральної культури, які містять в собі орієнтації громадян, що визначають їх позиції у виборчих процесах. Дана проблематика пов'язана із проведенням політичних виборів в нових умовах трансформації суспільства після краху соціалістичної системи у країнах Центральної та Східної Європи. Ця трансформація чітко пов'язана з формуванням нової культури громадянина.

У дослідженнях вітчизняних науковців розглядаються як окремі аспекти та складові електоральної культури як частини політичної так і здійснюється комплексний аналіз її впливу на електоральну поведінку громадян. Це, зокрема, роботи таких авторів як В. Бебик, В. Бортніков, Є. Головаха, М. Михальченко, І. Поліщук, Н. Ротар та інші.

В сучасних умовах розвитку України відбуваються процеси інтенсивних змін у всіх сферах українського суспільства. На динамічність цих змін впливають різні фактори, а насамперед це дії державних та інших соціальних інституцій, що позначаються на автономізації нашого суспільства та окремих його частин; формування різних суб'єктів політики, насамперед громадян, які повинні активно взаємодіяти з владою. В ході цього процесу особливо виділяємо орієнтації які визначають їх позиції в політичних виборах. Насамперед – ставлення до виборів як форми політичної поведінки; ідентифікацію стосовно політичних партій та їх лідерів; динаміки змін позицій громадян у виборчому процесі.

Важливим аспектом електоральної культури є політичні уподобання громадян щодо політичних структур, рівень обізнаності в політичних процесах в країні та за кордоном. Звичними для нашої країни стала ситуація, коли громадяни досить негативно оцінюють уряд і політиків; рівень підтримки політичних інститутів в країні незначний. Насторожує і певна відстороненість від участі в політичних кампаніях, хоча соціологічні данні показують на активність в самому голосуванні.

Аналіз тенденцій щодо змін в ідеологічних пріоритетах електорату дозволяє виділити ряд закономірностей. Так, І. Поліщук вважає, що йде стійка тенденція втрати лівими силами своїх позицій. Це пов'язано з переорієнтацією частини виборців у бік центристських сил. Але важко погодитись з науковцем, який стверджує, що сьогодні у таборі лівих намітилася організаційна та ідеологічна криза, початок процесу декомунізації свідомості українського електорату [1, с. 146].

В Україні сформувалися демократичні інститути, такі як політична конкуренція, змінність політичних груп при владі, виборність законодавчих органів влади, державних лідерів. Наступна стадія – це формування демократичних відносин в суспільстві – реального представництва інтересів громадян; їхньої участі в політиці, що виходить за межі електоральних процесів; верховенства закону для всіх громадян і перш за все, для політичної еліти; демонополізація економічної влади. Практика свідчить, що у випадку нереалізації цих процесів політичний транзит буде обмежено наявністю формально-інституційних ознак демократії, а демократичні засоби будуть використовуватись для досягнення авторитарних цілей і, як результат, підсилюється відчуження громадян від влади та політичної діяльності [2].

Якщо рівень політичної культури достатньо високий і політичні дії та процеси проходять шляхом порозуміння та компромісу, то суспільство може без втрат схилитися на користь будь-якого типу виборчої системи, або форми державного управління.

Україні, як і більшості країн Центрально-Східної Європи, що недавно почали формувати демократичні політичні інститути, притаманна несформована партійна система з високим рівнем фрагментації та нечітким ідеологічним спектром, досить значну роль відіграє радикальний сегмент, особливо в періоди загострення соціальної економічної кризи. Тому політичні сили центристського

напрямку найбільше здатні відіграти роль стабілізатора, що особливо актуально в період виборчих кампаній, коли актуалізується проблема пошуку загальнонаціонального консенсусу. Пошук політичного компромісу між поляризовано налаштованими силами допоможе сформувати стабільну електоральну культуру демократичного суспільства.

Слід вважати, що нині спостерігається тенденція до підвищення ролі неідеологічних і не програмних чинників у формуванні орієнтації українських виборців. За можливостей, які надають сучасні засоби комунікації у суспільствах перехідного характеру головними критеріями становлення до політичної діяльності виявляються прагматизм, орієнтація на лідера-особистість та способи його діяльності. Слід також пам'ятати, що на партійну прихильність досить слабо впливає сила політичних традицій. Виняток – це КПУ, яка спирається на надійну електоральну базу старшого покоління.

В цілому, по-перше, досвід виборчих кампаній в Україні підтверджує зростання популярності так званої лідерської стратегії. Це означає, що в процесі виборчої кампанії боротьба точиться не між партіями (парламентські вибори), а між певними особистостями. Для більшості електорату першочергове значення під час голосування за партію має те, хто саме її очолює. По-друге, слабка ідеологічна визначеність, в цілому формальний підхід до розробки та реалізації програм, часте розходження продекларованих цінностей з практичною діяльністю партій виключає можливість продуктивної взаємодії між владою і громадськістю у міжвиборчі цикли. Прямим наслідком такої ситуації є постійне зростання кількості протестного електорату.

Нове явище політичного життя зафіксоване під час під останніх виборчих кампаній – це тенденція щодо тривалої підтримки виборцями окремих політичних сил, самоідентифікація з ними та орієнтації на них незважаючи на значні соціально-економічні та політичні потрясіння.

Рівень довіри до партій значно зросте якщо активніше використовувати в їх діяльності стандарти демократичних інститутів. Якраз через партійні механізми йде відбір кандидатів на політичні посади. Більш того, цей процес усередині партій часто є набагато вирішальним, ніж на самих виборах. В країнах з розвинутою парламентською демократією в партіях відбувається політична

соціалізація та виховання в певному політико-ідеологічному напрямку. Все це стає традицією і данні цінності передаються у спадок майбутнім політикам. Завдяки подібним процесам політична еліта стає більш відкритою для діалогу із суспільством, а самі партії відповідають стандартам демократичних інститутів.

Політичні партії, керуючись власною системою суспільно значущих цінностей, пропонують громадянам свої програми які частіше поділяють на економічні, політичні та соціальні. Такий поділ відображає класифікаційний механізм дії політичного вибору.

Але, більшість українських дослідників підкреслює, що процес формування політичного вибору наших громадян не залежить від партійних механізмів. До того ж, маси діють лише в результаті наявності спільного інтересу будучи підготовленими, відповідним чином консолідованими, а також під впливом певного емоційного стану. Масова свідомість потребує спрощення складної картини політичних процесів, що відбуваються в суспільстві, в т.ч.і заповнення міфологічними схемами, які ґрунтуються на архетипових конструкціях колективного несвідомого. Частина дослідників особливу увагу звертають на надто велику міфологізацію політичного, духовного життя українського суспільства. Наголошують, що при виборі кандидата наші люди керуються міфами і архетипами, які були ввібрані з молоком матері і є частиною нашої ментальності [3, с. 164].

Високий рівень зацікавленості політикою звичайно є ознакою сучасного громадянського суспільства. Більшість вважає, що інтерес до політики є або не обов'язком, або ж особистою справою кожного і що цей інтерес не потрібно заохочувати. І лише незначна кількість громадян активно виступають проти участі в політичних кампаніях (хоча абсентеїзм у нашому суспільстві непопулярний). Сама ж участь громадян в роботі різних структур та інституцій громадянського суспільства сприятиме як задоволенню психологічної потреби бути причетним до політичного життя, так і просуванню самого громадянського суспільства шляхами удосконалення.

В сучасних умовах в політичному процесі зростає вплив політичної комунікації як передумови політичної дії, що сприяє в українському суспільстві простору публічних політичних дискусій, подальшому розвитку діалогу владних інституцій і організацій громадянського суспільства. Змінюються і самі медіа структури. Поряд із ЗМІ активно діють інтернет-комунікації, політичний

вплив яких, особливо інтернету, посилюється через неможливість контролю за діяльністю мережі в цілому з боку держави й встановлення монополії у Інтернеті одного з політичних акторів.

Громадяни з активно вираженою формою політичної культури, або культури участі, що закономірно здійснюється шляхом голосування беруть участь у творенні державної політики.

Таким чином, електоральна культура як частина політичної – це відносно стійка система знань і норм електоральної поведінки, оцінок електоральних відносин та виборчого процесу в цілому. Сам процес демократичного переходу свідчить про складну структурну динаміку. Подальші дослідження даної проблематики дозволять більш якісно проводити перетворення, що дозволяють завершити формально-інституціональну демократизацію та здійснити консолідацію нашого суспільства.

Бібліографічний список

1. Поліщук І. О. Еволюція культури політичних виборів в Україні : монографія / І. О. Поліщук. – Х., 2008. – 352 с.
2. Горський В. С. Філософія в українській культурі / В. С. Горський. – К., 2001. – 240 с.; Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу : монографія / Ю. Ж. Шайгородський. – К., 2009. – 400 с.
3. Пробийголова Н. В. Вплив політичного міфу на мотивацію політичного вибору особистості / Н. В. Пробийголова // Політологічні записки : зб. наук. пр. – Луганськ, 2011. – Вип.4. – С. 162 – 173.

Стаття надійшла до редколегії 27.05.2012

В статье анализируются разнообразные проблемы, связанные с процессами формирования демократической электоральной культуры в трансформирующихся обществах.

Various problems, related to processes of forming of democratic electoral culture in societies which are transformed, are analysed in the article.